

■■■ HATÁRON TÚLI MAGYAR SZÍNHÁZAK FESZTIVÁLJA ■

Ez a fesztivál az egyetlen alkalom arra, hogy a Kárpát-medencében működő kisebbségi magyar színházak találkozzanak, hogy tíz napon át együtt legyenek, hogy a társulatok tagjai megnézzék egymás előadásait, kicseréljék tapasztalataikat. Természetesen a résztvevő színházak számot adnak munkájukról, arról, hogy az adott körülmények között hogyan, miképpen sikerül megvalósítaniuk évi programjukat, művészi célkitűzéseiket!

Külön jelentősége van azoknak a szakmai megbeszéléseknek, amelyeket a szervezők külön beiktatnak a fesztivál műsorába, és amelyeken már az anyaországi színházi emberek, kritikusok, rendezők, színészek is részt vesznek (igaz, nem nagy számban, de jelen vannak).

A versenyprogramba került előadásokat egy öttagú anyaországi zsűri értékeli, és az igen magas díjakat is, az elért eredmények alapján, az osztja ki.

A Határon Túli Magyar Színházak Fesztiváljának a magyarországi Kisvárdára házigazdája. Ez a magyar–szlovák–ukrán–román határ közelében fekvő kisváros immáron tizenhét esztendő óta látja vendégül a határon túli társulatokat, és mindjárt meg kell mondanom, hogy szinte megható az az őszinte, szívből jövő ragaszkodás, szeretet, amellyel a kisvárdaiak a határon túlról érkezőket várják és fogadják.

Kisvárdára a Várady család által a XV–XVI. században épült várról kapta a nevét. Az egykori várat, amelyet a mögöttünk maradt évszázadok túlságosan is megviseltek, a XX. század dereka táján rekonstruálták. Udvarán szabadtéri színpadot állítottak fel. Ez a rekonstrukció, a szabadtéri színpad, lehetőséget teremtett arra, hogy a kisváros művelődési életében a színházi rendezvények jelentősebb szerepet kapjanak. A Várszínházi esték – különösen miután 1983 júniusában intézményesítették a Kisvárdai Várszínházat sokat jelentettek a színházkultúra népszerűsítésében. Ugyancsak fokozta a színházi eseményekhez való kötődést az új művelődési központ felépítése 1979-ben, hiszen ezzel lehetővé vált, hogy a téli hónapok alatt is sor kerüljön a színházak vendégjátékára (négy száznegyvenhat személyes színházterem várta a nézőket).

1989-ben a művelődési központ akkori igazgatója, Pribula László egy nemzetközi fórum létrehozásának a gondolatával foglalkozott. Úgy vélte, szükség lenne egy olyan találkozóra, amely a határon túli kisebbségi színházaknak lehetőséget nyújtana a megmutatkozásra, arra, hogy végre kilépjenek elszigetelt világukból. Az elképzelés megvalósítása nem sokáig váratott magára.

1989 júniusában került sor az első találkozóra (a szabadkai Népszínház magyar társulata, az ungvári Zenés Drámai Színház és a komáromi Magyar Területi Színház kassai Thália Színpada vett rajta részt). 1992-től kezdve ezt a rendhagyó rendezvényt a Határon Túli Magyar Színházak Fesztiváljaként tartjuk számon. Az első kettőt Nemzetiségi Színház találkozó néven tartották meg.

Az idén négy helyszínen 30 produkciót láthatott a hálás kisvárdai közönség. A hivatásos színházak előadásai mellett, az Újvidéki Művészeti Akadémia, a Kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Színművészeti és Színháztudományi Kar és a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem növendékei is lehetőséget kaptak a megmutatkozásra.

Ha tudjuk, hogy az első találkozón mindössze három társulat három előadását láthatta a közönség, akkor azt hiszem, nem nehéz megállapítani, hogy óriási előrelépés történt a rendezvény életében!

A fesztivál szerepének rendkívül jó megítéléséhez, úgy érzem, nem férhet semmi kétség. Mára már fogalomná vált a Kárpát-medencében, ma már egyszerűen magukénak tartják, érzik a különböző régiókból érkező, ott embermelegségű fogadtatásra találó társulatok. Csak köszönettel tartozunk Kisvárdának, a magyarországi kisvárosnak, annak csodálatos közönségének, hogy felkarolta, befogadta a határon túli művészbereket.

Az elmúlt esztendőben, Nyakó Béla, a Várszínház és a Művészetek Háza igazgatója, többek között, a következő szavakkal köszöntötte a fesztivál résztvevőit: „Tudjuk, nem üres kézzel megyünk most Európába, hiszen viszünk magunkkal a határainkon átnyúló magyar gyökereinkből is. Változatlanul, sőt fokozottabban feladatunk mindazon magyar színtársulatok helyzetét figyelemmel kísérni és segíteni, akiket most – képletesen – nemcsak a magyar, hanem az uniós határ is elválaszt tőlünk. Ennek a nemes feladatnak a része és megvalósítója a Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválja itt, Kisváradon. Erősíti a határon túl – sokszor csodával határos módon – működő színtársulatok öntudatát, lelki erejét és Thaliába vetett hitét.”

Ugyancsak idézem Darvai Nagy Adrienne, a fesztivál művészeti tanácsadójának szavait, aki az ideit, a XVII. fesztivál kezdetén egyebek között ezt mondta: „Kisvárdára nem most kezdte el felismerni a fesztivál résztvevőinek értékeit. Több mint másfél évtizede tekinti a sajátjának az itt látható produkciók alkotóit: nyomon követi a sorsukat, figyeli pályájuk alakulását, és elhalmozza őket szeretetével.”

Úgy érzem, hogy Nyakó Béla és Darvai Nagy Adrienne őszintén mondta azt, amit mondott. Nyakó Béla egyébként már a kezdetektől

fogva, a fesztivál létrejöttének első pillanatától kezdve, ott volt a kezdeményezők között, később Pribula Lászlótól ő vette át a stafétabotot és lett a fesztivál meghatározó egyénisége; jelentős mértékben neki köszönhetjük, hogy a határon túli művészbereknek ez a nagy seregszemléje olyan rangot kapott, amelyre méltán büszke lehet Kisvárdá! S Darvay Nagy Adrienne is már több mint egy évtizede együtt él, lélegzik a fesztivállal, mélységesen elkötelezve iránta.

Mindazt, ami az idézett sorokban megfogalmazódott, magam is vallom, és őszinte tisztelettel, köszönettel hajlok meg a kisvárdaiak előtt azért az önzetlen segítségért, támogatásért, amelyet a határon túli magyar színjátszásnak nyújtottak, és remélem, nyújtanak majd a jövőben is. Ugyancsak nem szabad elhallgatni, hogy a magyar művelődési minisztérium is igen komolyan, mindenekelőtt anyagiakkal támogatja a kisebbségi színházakat.

Mégis! Nem az ünneprontás szándékával, de valahogy úgy érzem, hogy szólnom kell arról is, amiről nemigen beszélünk, de ha mégis, akkor azt keserű szájjal tesszük! Ennek azonban semmi köze sincs Kisvárdához, az ottani emberekhez!

A Határon Túli Magyar Színházak XVII. fesztiváljának napilapjában, a *Kisvárdai Lapok*ban, a zsűri egyik tagjának, Dömötör Adriennének néhány sorban megfogalmazott gondolatára figyeltem fel. Idézem is mindjárt: „Ami viszont tény: az előzőekben több éven keresztül is úgy tapasztaltam, hogy a határokon túli magyar színházak legjobb előadásaiából készíthető/készülő válogatásból kirajzolódó kép rendszeresen magasabb színvonalat képviselt, mint a határokon belülieké. Erről viszont az jut eszembe, hogy ha már kénytelen-kelletlen megteesszük ezt a geopolitikai alapú, de mind művészileg, mind az alkotómunka értékelése szempontjából nyilvánvalóan nonszensz megkülönböztetést, legalább méltányosnak bizonyulna újragondolni a hazai legreprezentatívabb seregszemlére, a Pécsi Országos Színházi Találkozóra való válogatásnak a határokon kívüli színházakat érintő szempontjait. Azért, hogy senkinek ne kelljen úgy éreznie: történjen bár jó szándékkal, de mégiscsak különválasztattatik az, ami valójában összetartozik!”

Tulajdonképpen mit is jelent az a megállapítás, miszerint „mégiscsak különválasztattatik az, ami valójában összetartozik”? Az én olvasatomban ez a megállapítás mindenekelőtt aktualizálja azt a kérdést, amelyet általában eléggé szégyenlősen teszünk fel, s amely az egyetemes magyar színházművészet fogalmának megítélésére keresi a választ. Arra, hogy valóban beszélhetünk-e egyetemes ma-

gyar színházművészetről, színjátszásról, vagy az csak egy fikció. Az idézett mondat véleményem szerint azt jelenti, hogy legalábbis egyelőre, az egyetemes, az egységes magyar színjátszás még nem teremődik meg!

Sok apró, lényegtelennek látszó példa utal a megosztottságra, mert mi másról beszélhetünk. Májusban például, mint minden esztendőben, megtartották a Pécsi Országos Színházi Találkozót. Néhány héttel később, több száz kilométerre Pécstől, Kisvárdán sor került a Határon Túli Magyar Színházak XVII. fesztiváljára. Két város. Az egyik az ország belsejében, a másik messze a nagyvárosok, színházi központok pezsgő, lüktető zajától, életétől, ott valahol a magyar–szlovák–ukrán–román határ közvetlen közelében! Két színházi rendezvény, két helyszín, amely szinte majdnem mindenben különbözik egymástól. Majdnem – mondom, mert egyben azért nincs különbség. Az egyik színházi rendezvényen is, és a másikon is anyanyelvükön, magyarul szólnak a nézőkhöz, a közönséghez Thalia templomának papjai!

Tehát mégiscsak különválasztattatik az, ami valójában összetartozik! Nincs szándékomban, hogy ezzel kapcsolatosan bármiféle következtetésekbe bocsátkozzam. A közelmúlt történései megtanítottak arra, hogy a nemzeten belül nagyon sok fogalom megítélésével baj van. Komoly baj! Mindenesetre mi, a határon túli színházi élet szerény közketonái továbbra is hisszük és valljuk, hogy van egyetemes magyar színházművészet! Azoknak pedig, akik még mindig hadilábon állnak a nemzeti kultúra fogalmával, Für Lajos történészprofesszor szavait, a fogalommal kapcsolatos megfogalmazását ajánlom a figyelmükbe: „a nemzeti kultúrán azoknak az irodalmi, művészi-művészeti vagy tudományos jellegű alkotásoknak, szellemi, erkölcsi és tárgyi/anyagi, hagyományoknak és létesítményeknek az összességét értjük, amelyeket egy-egy nép-etnikum-nemzet a történelme során (kezdetektől napjainkig), az államhatárokon belül s azokon kívül (kisebbségben, diaszpórában, emigrációban és egyéb úton módon) teremtett, létrehozott; a kulturális értékeknek azt az összességét tehát, amelyek az egyetemes-általános természetű tulajdonságok mellett egyéni-nemzeti jegyeket is hordoznak!” Ezt az igen világos és egyértelmű megállapítást, azt hiszem, nem lehet egyszerűen a szőnyeg alá söpörni!!

Húsz év után végre kimaradt a fesztivál elnevezéséből a „határon túli” jelző, és az idén már Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválja névvel került megrendezésre ez a rangos fesztivál.